

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІ ЗАХОДИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ ВИХОВНИМИ КОЛОНІЯМИ

Воляннюк О.Д., старший інспектор

Національна академія внутрішніх справ

У статті проаналізовано кримінально-виконавчі заходи щодо запобігання злочинам виховними колоніями. Зазначено, що злочинність неповнолітніх має високий ступінь соціальної небезпеки, який визначається негативними тенденціями на сучасному етапі. Вказано про необхідність удосконалення виховних колоній у сфері кримінально-виконавчих заходів щодо запобігання злочинів, які вчиняються у виховних колоніях.

Ключові слова: виховні колонії, пенітенціарна система, соціально-виховна робота, соціально-психологічна робота, заходи виховного характеру, формування особистості підлітка, професійно-технічне навчання.

Воляннюк О.Д. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЕ МЕРЫ ПО ПРЕДОТВРАЩЕНИЮ ПРЕСТУПЛЕНИЙ ВОСПИТАТЕЛЬНЫМИ КОЛОНИЯМИ / Национальная академия внутренних дел, Украина

В статье проанализированы уголовно-исполнительные меры по предотвращению преступлений воспитательными колониями. Указано, что преступность несовершеннолетних имеет высокую степень социальной опасности, которая определяется негативными тенденциями на современном этапе. Указано на необходимость совершенствования воспитательных колоний в сфере уголовно-исполнительных мер по предотвращению преступлений, которые совершаются в воспитательных колониях.

Ключевые слова: воспитательные колонии, пенитенциарная система, социально-воспитательная работа, социально-психологическая работа, попечительские советы, мероприятия воспитательного характера, формирование личности подростка, профессионально-техническое обучение.

Volyanuyk O.D. PENAL MEASURES FOR CRIME PREVENTION EDUCATIONAL COLONIES / National academy of internal affairs, Ukraine

The article analyzes the penal measures to prevent crimes correctional facilities. Indicated that juvenile delinquency has a high degree of social danger, defined by negative trends today. Specified the need to improve correctional facilities in the penal measures to prevent the crimes that are committed in correctional facilities.

Stressed the importance of the subject so that is that the current Criminal Code of Ukraine at the legislative level in the near future ended the diverse views on the definition of priority between the correction and rehabilitation. Article 50 of the Criminal Code of Ukraine states that punishment is intended not only punishment, but correction and prevention of new crimes by prisoners and others. Article. 1 CEC of Ukraine, which defines the purpose and objectives of penal legislation provides that the penal legislation of Ukraine regulates the procedure and subject to criminal penalties and serving to protect the interests of individuals, society and the state by way of providing correct and resocialization, prevention of new criminal offenses as prisoners, and others. A problem of penal legislation of Ukraine is to define the principles of execution of criminal penalties, the legal status of prisoners, guarantees protection of rights and legitimate interests of their duties, order application of enforcement measures to correct and prevent antisocial behavior, identification of the bodies and institutions penal, their function and activity, supervision and control over the execution of criminal penalties for public participation in this process, regulation agenda and terms of reference and serving criminal sentences, exemption from punishment, assistance to persons exempt from punishment, control and supervision of .

Also carried out the analysis methods of socio-educational work with inmates in correctional facilities makes it possible to conclude that the modeling method of educational work with minors, we have outlined only way to overcome any need to move in the development of technologies of social and educational work in correctional facilities.

Key words: educational colonies, prisons, social-educational work, social and psychological work, activities of educational character, formation of the personality of the teenager, vocational training.

Чинний КК України на законодавчому рівні на найближчий час поклав кінець різноманітним поглядам щодо визначення пріоритету між *виправленням та перевихованням*. Стаття 50 КК України зазначає, що покарання має на меті не тільки кару, а й *виправлення засуджених*, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами [1].

Ст.1 КВК України, яка визначає мету та завдання кримінально-виконавчого законодавства, передбачає, що кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами. А завданнями кримінально-виконавчого законодавства України є визначення принципів

виконання кримінальних покарань, правового положення засуджених, гарантій захисту їхніх прав і законних інтересів, їхніх обов'язків; порядку застосування до них заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки; визначення системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності; нагляду і контролю за виконанням кримінальних покарань, участі громадськості у цьому процесі; регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань; звільнення від відбування покарання, допомоги особам, звільненим від покарання, контролю і нагляду за ними.

Неповнолітні, що скоїли злочини, відбувають покарання у виховних колоніях кримінально-виконавчої системи України. У цих закладах забезпечується ізоляція засуджених та застосування до них виховного впливу, метою якого є їх виправлення і ресоціалізація. Основним засобом виправлення і ресоціалізації засуджених, згідно ст.123 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України, є соціально-виховна робота [2].

Соціально-виховна робота визначається як цілеспрямована діяльність персоналу органів і установ виконання покарань та інших соціальних інституцій для досягнення мети виправлення і ресоціалізації засуджених. Соціально-виховна робота із засудженими спрямована на виконання таких завдань:

- формування та закріплення у засуджених прагнення до заняття суспільно-корисною працею;
- формування в засуджених сумлінного ставлення до праці;
- дотримання засудженими вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки;
- підвищення засудженими загальноосвітнього і культурного рівнів.

Соціально-виховна робота складається з таких компонентів:

- виховна робота – система педагогічно обґрунтованих заходів, спрямованих на корекцію поведінки засуджених з метою досягнення позитивних інтелектуальних, духовних і фізичних змін в їх особистості та усунення особистісних деформацій;
- соціальна робота – специфічний вид комплексної діяльності по наданню соціальної допомоги, спрямований на забезпечення всебічної життєдіяльності людини в умовах позбавлення волі, відтворення повноцінної людської особистості, формування та збереження корисних навичок та відновлення й розвиток соціальних зв'язків;
- психологічна робота – професійна діяльність психологів щодо надання засудженим психологічної допомоги у попередженні психотравмуючого впливу умов позбавлення волі на особистість, розробки і реалізації спільно з персоналом установ виконання покарань індивідуальних програм психокорекційного і педагогічного впливу на засуджених.

Для безпосередньої організації соціально-виховної роботи її особами, позбавленими волі, в установах виконання покарань, функціонують соціально-психологічні служби. Основною структурною ланкою у системі соціально-психологічної служби є відділення соціально-психологічної служби установи виконання покарань, що існують у кожній установі виконання покарань.

Діяльність виховних колоній має специфічні властивості, що зумовлені особливостями контингенту, який перебуває в цих установах. Педагогічний процес у виховних колоніях складається з таких основних елементів:

- загальноосвітнє та професійно-технічне навчання;
- організація праці неповнолітніх;
- організація соціально-психологічної роботи;
- залучення неповнолітніх до культурно-масової та фізкультурно-спортивної роботи;
- формування колективу неповнолітніх засуджених [3].

Характерною особливістю організації педагогічного процесу є обов'язкова активна участь самих засуджених у цьому процесі. У виховних колоніях для неповнолітніх режим відбування покарання більш м'який, має менше обмежень, ніж в установах виконання покарань (УВП) для

повнолітніх засуджених. Він забезпечує надання вихователям більше можливостей для максимального використання педагогічних прийомів та методів впливу на неповнолітніх засуджених.

Навчання неповнолітніх у загальноосвітніх школах здійснюється за навчальним планом вечірніх шкіл, оскільки їм доводиться поєднувати навчання з працею. Слід відмітити, що крім психологів, які працюють у відділенні соціально-психологічної служби установи, у школі також є психолог.

Адміністрація установ виконання покарань всебічно сприяє загальноосвітньому та професійно-технічному навчанню засуджених, у разі потреби надає їм допомогу в отриманні консультацій, придбанні підручників та посібників.

Особливістю організації навчання вихованців є те, що більшість з них мають негативне ставлення до навчання, до школи, до вчителів, не мають навичок самостійної систематичної навчальної роботи, через те, що до засудження були відраховані зі школи, або відвідували її не регулярно, не виконували домашні завдання тощо. Тому одним із головних завдань загальноосвітньої школи є формування у вихованців інтересу до навчання, позитивного ставлення до школи та вчителів, навичок самостійної розумової діяльності, залучення до активної позакласної діяльності [4].

Це досягається:

- авторитетом вчителів та вихователів;
- впровадженням нових методів навчання, ділових ігор, використанням технічних засобів навчання та елементів проблемного навчання;
- організацією позашкільної роботи вихованців шляхом залучення їх до гуртків за інтересами, культурно-масових та фізкультурно-оздоровчих секцій;
- за допомогою наочної інформації;
- розумового, морального, естетичного виховання неповнолітніх засуджених, сприянням формуванню у них правильного світогляду, формуванню та корекції їх правослухняної поведінки.

До професійно-технічного навчання залучаються всі неповнолітні, які не мають необхідної професії для роботи на виробництві.

З цією метою у виховній колонії розроблена система професійної орієнтації неповнолітніх у виборі професії. Вона враховує:

- ✓ бажання вихованця займатись певною роботою;
- ✓ потреби виробництва колонії;
- ✓ здібності, нахили та загальноосвітній рівень вихованця;
- ✓ фізичний стан та здоров'я неповнолітнього тощо [5].

Останнім часом відбувається переорієнтація неповнолітніх на професії, які на сьогодні користуються попитом (будівельники, радіо механіки, оператори комп'ютерної техніки тощо).

Скорочена тривалість робочого часу передбачена для неповнолітніх працівників з метою охорони їхнього здоров'я. Так, для працівників віком від 16 до 18 років встановлений 36-годинний робочий тиждень, віком від 15 до 16 років – 24-годинний робочий тиждень (ст.51 КЗпП). Для учнів віком від 14 до 15 років, якщо учні працюють впродовж навчального року у вільний від занять час, то тривалість їх робочого часу не повинна перевищувати половини тієї норми, яка встановлена для осіб відповідного віку, тобто для учнів віком від 14 до 16 років – не більше 12 годин на тиждень, а віком від 16 до 18 років – 18 годин на тиждень (ст.51 КЗпП).

Нічним вважається час з 10 години вечора до 6 години ранку. Не допускається залучення до роботи в нічний час працівників у віці до 18 років.

Забороняється залучати до надурочних робіт:

- осіб, молодших 18 років;

- працівників, які навчаються в загальноосвітніх школах і професійно-технічних училищах без відриву від виробництва, в дні занять.

Для робіт у вихідні дні забороняється залучати працівників, яким не виповнилось 18 років (ст.192 КЗпП). Праця засуджених у виховних колоніях має не стільки економічне, як виховне значення. З метою трудового виховання використовується:

- продуктивна праця на промисловому підприємстві;
- навчально-продуктивна праця за програмою ПТУ;
- самообслуговування в житлових зонах, у школі, ПТУ;
- робота з благоустрою приміщень та території, поточний ремонт житлових та виробничих зон;
- робота в гуртках технічної творчості та декоративно-прикладного мистецтва [6].

Праця вихованців регулюється нормами трудового законодавства і оплачується згідно із встановленими тарифами. Неповнолітніх засуджених не залучають до понад урочної роботи, в нічну зміну, на роботу з шкідливими умовами праці та інше.

Таким чином, залучення вихованців до праці спрямовано, перш за все, на формування позитивного ставлення до неї, оскільки більшість неповнолітніх до засудження суспільно-корисною працею не займалися і мають стійке негативне відношення до неї [7].

Специфіка соціально-психологічної роботи полягає в тому, що нею займаються набагато більше співробітників (вихователі, вчителі, викладачі ПТУ, майстри, представники виробництва тощо). Крім того, вплив на неповнолітніх здійснюється, як правило, у вигляді порад, побажання, нагадування.

Уся виховна робота має бути спрямована на підготовку до звільнення та ресоціалізацію. Налагодження соціальних зв'язків починається з карантину. Окрім офіційних запитів до територіальних органів, листів рідним, повідомлень до центрів зайнятості, направляються листи-клопотання про надання допомоги в реабілітації вихованців-сиріт до центрів соціальних служб для молоді, до служб у справах дітей. Є позитивний досвід надання такої допомоги в Одеській, Львівській, Чернігівській, Донецькій областях. Необхідні знання та навички засуджені одержують на заняттях школи з підготовки до звільнення.

Колектив неповнолітніх має таку структуру: первинний (контактний) колектив – взвод (відділення) в складі 30-35 вихованців (керує вихователь); вторинний (проміжний) колектив – відділення у складі 3-4 взводів (керує старший вихователь); загальний (колонійський) колектив – колонія в складі всіх відділень (керує адміністрація колонії).

Первинні колективи створюються за побутово-шкільним принципом: взвод – клас. У багатьох колоніях застосовується наскрізний принцип: взвод – клас – бригада. Практично таке формування первинних колективів зручне тим, що взвод, який закріплений за одним вихователем формується із групи засуджених, які навчаються в одному класі, працюють на одному підприємстві, навчаються професії в складі однієї групи. Така організація первинного колективу дає можливість об'єднати зусилля вихователя, вчителя і майстра на певній групі засуджених.

Колектив неповнолітніх засуджених має свої органи самоуправління. Такими органами є ради та збори взводів, відділень і колонії. За різними галузями діяльності в колонії створюються суспільні комісії: шкільна, виробнича, клубна, підтримки суспільного порядку, фізкультурно-спортивна, культурно-масова, санітарна секції.

У початковий період перебування в карантині у більшості неповнолітніх засуджених відмічається підвищена тривожність, агресивність, навіюваність, що створює у них мигальний стан готовності до конфлікту, неадекватної реакції на вимоги співробітників установи, до виникнення стану фрустрації. Невизначеність стану, страх зустрічі з колишніми ворогами, можливість не зайняти престижне місце у неофіційному рейтингу поміж вихованців колонії, формують у неповнолітнього засудженого психологічний бар'єр, що перешкоджає налагодженню взаємостосунків із співробітниками закладу.

У цих умовах найбільш ефективною формою виховного впливу на психіку засуджених є сеанси релаксації в кабінеті психоемоційного розвантаження. Вони заспокоюють, знижують імпульсивність реакцій, урівноважують процеси збудження і гальмування. Так, наприклад, засуджені під час перебування в карантині, в більшості випадків змінюють бажання продовжувати відбування покарання після досягнення повноліття в УВП, і мають тверду установку заслужити умовно-дострокове звільнення в даній колонії. Близько 45% засуджених у період перебування в карантині радикально змінюють свої особистісні установки, переосмислюють свою життєву позицію, коректують рівень самооцінки [8].

Особливу увагу необхідно приділяти групам ризику в адаптаційний період. Наприклад, у Прилуцькій колонії (Чернігівська обл.) за такими вихованцями закріплюється психолог, який разом із вихователями проводить індивідуальні бесіди, консультації, психологічний тренінг. У цілому, така робота з особами, які схильні до порушень режиму, проявляють суїцидні тенденції, дозволила знизити в даній установі на 45% випадки делінквентної поведінки поміж неповнолітніх засуджених.

Проведення психологічною службою соціометрії колективів засуджених попереджає конфліктні ситуації на основі вияву об'єктивного групового статусу вихованців. Визначення неформальних лідерів, характеру стосунків вихованців поміж собою спрямоване на переорієнтацію груп із негативною спрямованістю, та вибір кандидатів до активу, а отже і усунення ситуацій, які б призводили засуджених до життєвої кризи.

Для успішної адаптації неповнолітнього, начальник відділення має проводити таку роботу вивчення особової справи:

- 1) проведення ознайомчої бесіди, під час якої заповнює анкету на засудженого: прізвище, ім'я, по батькові; чи має близьких та рідних; кого саме; які стосунки з ними; спеціальність, якщо працював; де вчився і як;
- 2) що може розповісти про своїх друзів: чи бажає з ними листуватися; яка провина у скоєному злочині; хто винний; сам, інші люди (співучасники, родичі); як буде себе поводити в колонії; чим цікавиться (музика, книжки, кіно, поезія, спорт тощо); чим займався та чим цікавився до арешту; чи є бажання раніше звільнитися;
- 3) прийняття засудженого до відділення та постановка йому конкретних завдань.

Якщо неповнолітній відноситься до категорії важковиховуваних, то:

- 1) проведення тестування, з метою складання психологічного портрету особистості та правильного планування подальшої роботи;
- 2) проведення індивідуальної співбесіди з окресленням перспектив, яких можна досягти в колонії;
- 3) закріплення за вихователем, з врахуванням: наявності психологічного контакту між ними; можливості їхньої психологічної сумісності та постійного спілкування; рівня розвитку та досвіду роботи вихователя і бажання працювати із засудженим;
- 4) складання плану роботи на основі ґрунтовного вивчення особистості неповнолітнього з використанням таких методів, як: бесіда, спостереження, природний експеримент, анкетування, аналіз продуктів діяльності;
- 5) робота з неповнолітнім (фіксація динаміки змін у програмі індивідуальної соціально-психологічної роботи із засудженим, звіти шефів, закріпленого співробітника, аналіз результатів).

Отже, здійснений аналіз методів соціально-виховної роботи з засудженими у виховних колоніях дає можливість зробити висновок про те, що моделюючи спосіб виховної роботи з неповнолітніми, ми окреслили тільки шлях, у подоланні якого необхідно рухатись у процесі створення технологій соціально-педагогічної роботи у виховних колоніях .

Головне завдання сучасної виховної колонії полягає в тому, щоб допомогти правопорушнику адаптуватися в суспільстві і тим самим убезпечити суспільство від протиправних дій такого правопорушника.

Використання праці засуджених неповнолітніх не має на меті отримання прибутку підприємствами виховної колонії, а спрямоване передусім, на здобуття вихованцями навичок праці та спеціальності. Оскільки переважна більшість неповнолітніх потрапляють до місць позбавлення волі, не маючи ніякої професії, вони отримують її у виховних колоніях.

Нова філософія виконання покарань стосовно неповнолітніх передбачає, що нині виховний процес – це органічне поєднання виховної, соціальної і психологічної роботи, яка впливає на духовний і фізичний розвиток засуджених, корегує їхню поведінку з метою досягнення позитивних змін особистості, зниження психотравмуючого впливу умов відбування покарання, допомагає у вирішенні соціальних проблем, сприяє поновленню і розвитку соціально корисних зв'язків, підготовці до життя після звільнення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. №2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України: Указ Президента України від 6 квітня 2011 року №394 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2453-17>.
3. Кримінальний-виконавчий кодекс України: Закон України від 07 липня 2001 р. № 2453-XVII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2453-17>.
4. Про загальну середню освіту: Закон України від 13 травня 1999 р. № 651-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
5. Про професійно-технічну освіту: Закон України від 18 травня 1998 р. №103/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/103>
6. Кодекс законів про працю України: Закон України від 1 червня 1972 року № 2354-XVII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/2354-17>.
7. Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: Наказ МОН України від 30 травня 2006 р. № 419 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/419>.
8. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: Наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 грудня 2003 р. №275 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/275>.

УДК 343.366

ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ НЕПОВАЗІ ДО СУДУ В КРАЇНАХ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Шмарін І.О., аспірант

Інститут права ім. Володимира Сташиса Класичного приватного університету

Статтю присвячено дослідженню досвіду кримінально-правової протидії неповазі до суду в країнах романо-германської правової сім'ї. Досліджені в сфері кримінально-правової протидії неповазі до суду законодавства Бельгії, Голландії (Нідерландів), Іспанії, Федеративної Республіки Німеччини, Франції, Швеції як країн романо-германської правової сім'ї, а також країн-учасниць СНД у відповідній сфері правовідносин. Дослідження даної теми дозволило визначити правову природу неповаги до суду як негативного соціального явища та, використовуючи зарубіжний досвід, сформулювати пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного кримінального законодавства в сфері відправлення правосуддя.

Ключові слова: зарубіжний досвід, кримінальна відповідальність, модельне законодавство, неповага до суду.